

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7664>

Number: 70 , p. 211-220, Autumn I 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / The Published Date

29.05.2018

09.09.2018

Yayınlanma Tarihi / Publication of Acceptance Date

30.09.2018

GÜFTÎ'NİN TEŞRİFÂTÜ'Ş-ŞU'ARÂ'SINDA OLUMSUZ DEĞERLENDİRMELERDE KULLANILAN ÜSLUP*

GUFTÎ'S WORDING IN HIS NEGATIVE VIEWS WITHIN

TESRIFÂTU'S-SU'ARÂ

Arş. Gör. Gökçehan Aysel Yılmaz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3815-135X>

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gokcehanagaoglu@gmail.com

Öz

Teşrifâtü'ş-Şu'arâ, 17. yüzyıl şairlerinden Güftî'ye ait olup Türk edebiyatının bilinen tek manzum tezkiresidir. Mesnevi nazım biçimiyle yazılan tezkirede, yazarı Güftî'nin kendisi de dahil 106 adet şaire yer verilmiştir. Büyük bir bölümüne mizahi üslubun hakim olduğu tezkirede, şairlerin fiziksel özellikleri, meslekleri, memleketleri, karakter özellikleri, inançları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin bir bölümü incitmeyen, şakacı bir dille; bir bölümü ise küfre varan acımasız bir üslupla yazılmıştır.

Güftî, beğendiği şairleri Urfî, Enverî gibi Fars Edebiyatı'nın önemli şairlerine; beğenmediklerini ise Battal Gazi, Hamza-nâme, Geyik-nâme, Timur-nâme, Kelîle ve Dimne gibi tarihi destani hikayeler yazan, bunları Türkçe'ye tercüme eden şairlere denk tutmuştur. Tezkirede beğenilen şairler ve şiirleri mübalağalı bir dille övülmüş; beğenilmeyenler ise alaycı bir üslupla, hicvedilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca Güftî, mana hırsızlığı yapan şairleri de tespit etmiş ve bu şairleri hoş görmeyerek sert bir dille eleştirmiştir.

Çalışmamızda Güftî'nin tezkiresinde yer verdiği şairlerin şiirleri hakkındaki olumsuz değerlendirmeler mazmun, mecaz, nükte, cinas, mana ve imla gibi başlıklar altında incelenecektir. Teşrifâtü'ş- Şu'arâ'da şairlerin sanatçı kimliklerine yöneltilen eleştiri-

* Bu çalışma, 03-05 Mayıs 2018 tarihleri arasında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen, "4. Uluslararası Filoloji Sempozyumu (Asoscongress 2018)"nda sunulmuştur.

riler, özgünlük ve kıyaslandığı diğer şairler gibi özellikler altında ele alınacaktır. Ayrıca Güftî'nin değerlendirmelerinde kullandığı benzetmeler ve kurduğu hayallerle oluşturulan eleştiri üslubu incelenecektir. Böylelikle Güftî'nin bir tezkire sahibi olarak şiire bakış açısı, şairlere yaklaşımı, yaşadığı dönemin edebiyat dünyasına, edebi zevkine dair görüşleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güftî, Teşrifâtü'ş-Şu'arâ, 17. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı, Tezkire

Abstract

17th century's poet Güftî has a tezkire, Teşrifâtü'ş-Şu'ara, which is one of a kind written in verse in Turkish Literature. It is one of a kind with this feature. The tezkire has been written in a form of masnavi and it has involved 106 poet's poetry, including Güftî himself. The tezkire, which humorous wording has influenced over in, has been told about some informations about poets, such as their physical properties, jobs, hometowns, characteristic properties, beliefs etc. In these information sentences, Güftî has used harmless, humorous language some of them. And the other parts, he has written in cruel wording.

Güftî has equated his favourite poets to Persian Literature's great poets, for example Urfî, Enverî etc. He has compared his dislikes poets, who has written (or translated them to Turkish) historical- epic stories such as Battal Gazi, Hamza-nâme, Geyik-nâme, Timur-nâme, Kelîle ve Dimne. Poets, whose poems has been appreciated, has been praised a lot. But some of them, whose poems has been disliked, has been satirized with a mocking wording. Also Güftî, has ascertained thief poets, who has stolen other's poets. He hasn't tolerated them and criticised with a cruel words.

Güftî's analysis about poets and their poems will be examined in topics, such as "images", "metaphors", "epigrams", "puns" (wordplays), "meanings" and "spellings" in our study. Criticises in Teşrifâtü'ş-Şu'arâ to poets literary identities, will be examined in features like "originality" and "comparing to other poets". Also Güftî's review wording, which has been shaped by metaphors and figures will be examined. In this way, it will be ascertained Güftî's opinions about poems, poets, his age's literature, literature pleasures as a tezkire writer.

Key Words: Güftî, Teşrifâtü'ş-Şu'arâ, 17th Classical Turkish Literature, Tezkire

GİRİŞ

17. yüzyıl şairlerinden Güftî'nin Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı, Türk Edebiyatı'nın mesnevi nazım biçimiyle yazılmış, bilinen tek manzum tezkiresidir. Aruzun "fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün" kalıbıyla yazılan tezkirenin telif tarihi bildirilmemiştir. Ancak Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'da yer verilen Şeyhülislâm Bahâyî, Şeyhülislâm Kara Çelebi-zâde Abdülazîz, Topkapılı Feyzî, Müneccim Bahâyî ve Vecdî gibi şairlerin ölüm tarihleri göz önünde bulundurulduğunda; H. 1069/ M. 1657-H. 1071/ M. 1660 yılları arasında yazıldığı düşünülmektedir¹. Güftî, kendisi

de dahil, çağdaşı 106 şaire tezkiresinde yer vermiştir. Bu şairlerin 25'inin ismi başka tezkirelerde geçmemektedir².

AKM Yayınları, s.60-61, 2001. Çalışmamızda Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'dan seçilen beyitler Kaşif Yılmaz'ın yayınından alınmıştır.

² Güftî'de bulunup diğer tezkirelerde bulunmayan şairler; Bihiştî (İstanbul), Hilmî (İstanbul), Husûsî (Müderres), Zihnî (İstanbul), Zekî (İstanbul), Remzî (İstanbul), Rıfkî (İstanbul), Râgıb (İstanbul), Şeyhî (Midillili), Şeyhî (İstanbul, Merhaba-zâde), Sâdık (Ebu Su'ûd-zâde), Abdî (Hazineci), Ahdî (Marashlı), Abdî (Muhteşem-lehçe), Fethî (Sofyalı), Kelîmî (İstanbul), Kemâlî, Lem'î (İstanbul), Muhibbî (İstanbul), Nâzûkî (İstanbul), Necîb (İstanbul), Nazmî (Filibeli, Mahmûd), Nihâlî (İstanbul), Vahdet (İranlı), Vehbî dir (Tophaneli). Ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Kadri Timurtaş, "XVII. Asır Şairlerinden Edirneli Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C 2, S 3-4, İstanbul 1948, s.193-221., Kaşif Yılmaz, a.g.e., 61-66.

¹ Kaşif Yılmaz, tezkirenin telif tarihini Güftî'nin adı geçen şairlerden bahsederken "merhûm" kelimesini kullanıp kullanmamasına göre belirlemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaşif Yılmaz, Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı. Ankara:

Teşrifâtü'ş-Şuarâ'da şairlerin dış görünüşü, karakter özellikleri, inançları, memleketleri, meslekleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Güftî, Bursalı Eminî, Şeyhülislam Bahâyî, Bû Sa'îd Efendi, Antepli Şehdî, Safvetî, İstanbullu Tâlib, İsmetî, Vişne-zâde İzzetî, Nasûh Paşa-zâde 'Amrî, İstanbullu 'Ârifî, Ebû Sâid Efendi-zâde Feyzî, Sofyalı Fethî, Topkapılı Feyzî, Kadri, Kelîm-i Eyyûbî, Manisalî Kâmî, Riyâzî-zâde Lutfî, Mezâkî, Neşâtî, Nâ'ilî, Ünsî, Münecim Bahâyî, Filibeli Nazmî ve kendisinin şiirlerinden örnekler vermiştir.

Tezkirede çoğunlukla mizahi bir üslup kullanılmış; tanıtılan şairlere dair şakalar yapılmıştır. Güftî, esprili, nükteli dilinin yanı sıra kendisi de dahil pek çok şairi hicvetmiş; bazı şairler küfre varan ithamlarla karşılaşmıştır. Enver Acar, şairin özellikle olumsuz görüşlerini belirtirken başvurduğu üslubun sebebini, karakterine dayandırmaktadır. Buna göre "arzularına kavuşamamak Güftî'de büyük bir bedbinlik uyandırır. Bu suretle aslen şakacı ve nüktedân olan tabiatı, istihzaya hatta bazen hicve meyl eder" (2005: 2). Ancak tezkirede Haylî Hâfızî, Filibeli Zâkirî gibi bazı şairlere yöneltilen iğnelemelerin şaka amaçlı yapıldığı söylenerek geri alındığı da görülmektedir. Beyhan Kesik ise şairin özür mahiyetindeki bu beyitlerinin onu incitici olmanın kurtaramadığını belirtmektedir (2015: 91).

20/22 Habbezâ Güftî-i şakâ-mu'tâd
Besdür itdün şakâyî pîş-nihâd
(Yılmaz, 2001: 123) (Haylî Hâfızî)

27/24 Pây-tâ-ser o kâleb-i gevden
Şekl-i mahsûsadur kerâhetden
(Yılmaz, 2001: 132) (Filibeli Zâkirî)

Güftî'nin hicivlerin bir kısmı, şairlerin edebi özelliklerini hedef almaktadır. Beğenmediği şairleri alaycı bir üslupla ele almış; Cezbî, Haylî, Rıfkî, Tıflî, Kemâlî, Şeyhî Merhaba-zâde gibi şairlerin şiirlerini "ishal verici", "müşhil hapı" vb. benzetmelerle değerlendirmiştir.

16/10 Lînet-i rûzgârdur o makâl

Nüşa-i şî'ri hâvrüz-ı ishâl
(Yılmaz, 2001: 116) (Cezbî)

20/10 Virdi şî're o lafz-ı hîç şenîd
Habb-ı ishâl denlü hükm-i
cedîd (Yılmaz, 2001: 122) (Haylî)

33/5 Meşreb-i nazma habb-ı müşhil-kâl
Şahs-ı ma'nâyâ hâlet-i ishâl
(Yılmaz, 2001: 138) (Rıfkî)

45/13 Dehre virür bu şî'r-i tâze-eser
Habb-ı ishâl denlü hükm-i
dîger (Yılmaz, 2001: 153) (Şeyhî Merhaba-zâde)

59/7 Lînet-i güft (ü) güya mâ'ıldür
Gûyiyâ şî'ri habb-ı müşhildür
(Yılmaz, 2001: 166) (Tıflî)

89/3 Tab'-ı mazmuna virmede
telyîn
Habb-ı müşhil midür o şî'r-i
metîn (Yılmaz, 2001: 213) (Kemâlî)

Teşrifâtü'ş-Şuarâ'da yer alan şairlerin edebi yönlerine ilişkin olumsuz değerlendirmeleri detaylandırarak incelemek mümkündür. Güftî mizahi dilini, alaylarını ve imalarını, tezkiresinde yer alan şairlerin başka isimlerle kıyaslanması, onların şiirlerinin özgünlüğü, mazmun, mecaz, nükte, cinas ve mana varlığı, imlalarındaki özen gibi hususlarda da kullanmıştır.

1. Özgünlük

Güftî, şairlerin şiirlerinde özgün manalar, hayaller kullanmasına önem vermiş; şiirde hırsızlığı hoş görmemiş ve sert bir dille eleştirmiştir. Şairin H. 1062 yılında kaleme aldığı mesnevisi Gam-nâme'de³ şiir hırsızlığı

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Enver Acar, Güftî Gam-nâme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2005, s.52.; Asuman Bayram, Güftî ve Gam-

üzerine dile getirdiği düşüncelerini burada da devam ettiği görülmektedir. Teşrifâtü’ş-Şu’arâ’da kendisini anlattığı bölümde “kaleminin nükte şehrinde hırsızlar mahallesinin bekçisi” olduğunu söylemiştir.

84/29 Kalemi şehri-nüktede her-ân
Pâsbân-ı mahalle-i düzdân
(Yılmaz, 2001: 202) (Güftî)

Güftî, tezkiresinde kendisine ayırdığı bölümde kullandığı “hırsızlar mahallesi” ifadesini Gavsî’nin çalıntı olduğunu düşündüğü şiirleri için de kullanmıştır. Aşağıdaki beyitlerde Gavsî’nin şiirlerini “hırsızlar mahallesine” ve “çalıntı elbiselerin sergilendiği çarşılara” benzetilmiştir.

75/16 Cins-i düzdîde ile şi’ri hemân
Oldı gûyâ mahalle-i düzdân
(Yılmaz, 2001: 189) (Gavsî)

75/17 Oldı her tâze-i şi’r-i neş-nîde
Çâr-sûy-ı libâs-ı düzdîde
(Yılmaz, 2001: 189) (Gavsî)

Teşrifâtü’ş-Şu’arâ’da Bursalı Sebzî, Kelîm-i Eyyûbî ve Nihâlî “düzd-i mazmûn”, Subhî ise “düzd-i ma’nâ” olarak tanıtılmıştır. Bu şairlerin “şiir hırsızlıklarının” anlatıldığı beyitlerde “‘ayyâr”, “cins-i düzd”, “düzd-i pûşîde”, “töhmet-i sirka” ifadeleri kullanılmıştır. Güftî tezkiresinde bu şairlere yer verdiği bölümlerin ilk beyitlerinde onların hırsızlığını belirtmiş; onların şiirlerine yönelik bakış açısı da bu yönde şekillenmiştir.

40/2 Nüktenün dâg-ı lafz-ı meş-
hûnı
Düzd-i pûşîde-rûy-ı
mazmûnı (Yılmaz, 2001: 146) (Bursalı Sebzî)

40/13 Habs-i mazmuna harf-i eş’ârı
Hem-çü perde kilîm-i ‘ayyârı
(Yılmaz, 2001: 147) (Bursalı Sebzî)

40/14 Tab’ıdur ol hezâr-fen-i dellâl
Cins-i düzdîde dûş-ı mâl-â-

mâl (Yılmaz, 2001: 147) (Bursalı Sebzî)

40/16 Tab’-ı hoş-dest-i nazm-ı
imlâdur
Râyegan düzd-i cins-i
ma’nâdur (Yılmaz, 2001: 147) (Bursalı Sebzî)

57/8 Şi’ri kim nâ-dürüst-i imlâdur
Düzd-i pûşîde-rûy-ı
ma’nâdur (Yılmaz, 2001: 164) (Subhî)

86/14 Tab’ı istâre düzd-i
mazmûndur
Kirm-i sebtâb-ı harf-ı meş-
hûndur (Yılmaz, 2001: 208) (Kelîm-i Eyyûbî)

104/1 Bir de Rûmun ferîd ü zenc-
lebi

Düzd-i mazmûn Nihâlî-i Çe-
lebi (Yılmaz, 2001: 236) (Nihâlî)

104/5 Nâ’ilî’nün tamâm-ı hammâlî
Cins-i düzdânesine dellâlî
(Yılmaz, 2001: 237) (Nihâlî)

104/6 Rû-nümâ anda himmet-i sirka
Levs-i dâmân-ı töhmet-i sirka
(Yılmaz, 2001: 237) (Nihâlî)

Güftî, Safvetî’yi “şiir hırsızı” olarak değil “‘âriyet-cû” olarak değerlendirmiştir. Şairin bu özelliğine karşı, yukarıda örneklerini verdiğimiz beyitlerden daha ılımlı bir biçimde yaklaşan Güftî; Safvetî’nin şiirlerinin tek başına bir güzelliğinin olmadığını bunun için ödünç nükteler aldığını bildirmiştir. Ta’ib Çelebi’nin ise Acem şairlerinden mazmunlar çalan şairlerin şiirlerini beğenerek “ihâm” eylediğini belirtmiştir.

55/8 Şâhid-i nazmın eylemez yek-
ser

‘Âriyet-cûy-ı nükte-i dîger
(Yılmaz, 2001: 163) (Safvetî)

13/7 Hoş-kalem diyü eylemiş ihâm
Düzd-i mazmuna zümre-i
A’câm (Yılmaz, 2001: 112) (Ta’ib Çelebi)

2. Nükte

Teşrifâtü'ş-Şuarâ'da bir şairin nükte-dan mizaçlı olmasına, beyitlerinde nüktelere yer vermesine önem verilmiştir. Güftî, Ünsî, Avnî, Nazîrî ve Beyânî'yi "nükte-perver", 'Arzî'yi "nükte-nihâd", Bahâyî, Münecim Bahâyî, Şevkî, Tarzî, Maraşlı Ahdî, 'Abdî-i Çelebi, Azîzî, Kelâmî, Neşâtî, Hemdemî ve Bedrî'yi "nükte-dân", Sâdık, Vecîhî ve Tâ'ibî "nükte-verziş", Kelâmî, Kemâlî, Vecdî ve Hüsâmî'yi "nüktede mâhir", Husûsî ve Şefî'î'yi "nükte-ver sâhir", Zihnî ve Sâbir-i Pârsâ'yi "nükte-tirâz", Remzî'yi "nükte-senc-i sihr-karîn", İsmetî ve Tâli'î'yi "nükte-sencân", Zuhûrî'yi "nükte-karîn", Abdî'yi "nükte-verân", 'Abdî-i Çelebi'yi "nükte-nişân" ve "nükte-fermâyî", Fethî'yi "nükte-pîrâ", Vâhidî "nükte-engîz" olarak tanımlamıştır. Bihîştî, Hamdî, Nâzûkî-zâde gibi şairlerin nükteleri ise pek beğenilmemiş; buna rağmen bu şairlerin kendilerini "nükte-dân" olarak gördükleri "zu'mınca" kelimesiyle ifade edilmiştir.

Güftî, Hamdî'nin şiirleriyle alay etmiş; aşağıdaki beyitlerde söz konusu şiirlerdeki nükteleri önceki senelerden kalma şalgama benzetmiştir. Beyite göre şalgam da Hamdî'nin nükteleri de beklemiş ve bozulmuştur.

19/2 Nüktenün harf harf güftârı
Har-ı hengul-fürûş-ı bâzârı
(Yılmaz, 2001: 120) (Hamdî)

19/3 Hatt-ı şî'rinde nükte-i ne-
mekîn
Şalgam-ı nîm-puhte-i pârîn
(Yılmaz, 2001: 120) (Hamdî)

19/8 Bu da zu'mınca nükte-
perverdür
Herze-ibdâ'-ı semt-i dîgerdür
(Yılmaz, 2001: 120) (Hamdî)

Güftî, Hamdî ve Bursalı Sebzî gibi şairlerin nükteleri hakkında görüşlerini bildirirken görmeyen bir kişinin kaşlarına rastık

çekmesi hayalini kurmuştur. Güftî'nin oluşturduğu bu temaya göre, kör bir kişi kaşlarına düzgün bir biçimde rastık çekemeyebilir. Şairlerin nüktelerinin de buna benzer şekilde dikkatsizce oluşturulduğu düşünülebilir.

19/10 Lafz-ı şî'rinde nükte-i mevfûr
Vesme ber-ebrevân-ı mer-
düm-i kûr (Yılmaz, 2001: 120) (Hamdî)

40/17 Lafz-ı şî'rinde nükte-i meşhûr
Vesme ber-ebrevân-ı mer-
düm-i kûr (Yılmaz, 2001: 147) (Bursalı Sebzî)

Güftî, Husûsî'nin nüktelerinin "uğursuz" olduğunu söylemiş; "kâbus" kelimesiyle bir arada kullanarak "korkutucu" bulmuştur.

21/5 Lafz-ı şî'rinde nükte-i
menhûs
Hem-çü beytü'l-halâ-yı
Câlînûs (Yılmaz, 2001: 124) (Husûsî)

21/12 Şekl-i kâbus-ı nükte-i güftârı
Tut ki şahs-ı ver'adur eş'ârı
(Yılmaz, 2001: 124) (Husûsî)

Güftî, Reşîd, Gavsî ve Manisalı Kâmî'nin nüktelerini "ölüm" düşüncesi etrafında şekillendirerek değerlendirmiştir. Reşîd'in şiirlerindeki manalar mezbahaya benzetilmiş; "âhû-yı nükte" burada katledilmiştir. Ayrıca şairin nükteleri Yahudi kilisesindeki mumlar gibi cansızdır. Gavsî'nin kalemî, "âhuvân-ı nazm"ı katleden nükte celladının kılıcıdır. Manisalı Kâmî'nin divit kalemî, öldürülmüş nüktelere mezar olmuştur.

36/9 Katl-i âhû-yı nüktede gûyâ
Tab'ıdur selhhâne-i ma'nâ
(Yılmaz, 2001: 142) (Reşîd)

36/10 Olmuş ol nükte-i galat-âlûd
Mürde şem'-i kilîsâ-yı Yehûd
(Yılmaz, 2001: 142) (Reşîd)

75/19 İtmede âhuvân-ı nazm-ı
'adem

Tîg-i cellâd-ı nüktedür o ka-
lem (Yılmaz, 2001: 189) (Gavsî)

88/17 Küşte-i nükteye devâtı mezâr
Tab'ı gassâl-ı mürde-i eş'âr
(Yılmaz, 2001: 211) (Manisalı Kâmî)

88/21 Olmuş ol levh-i şî'r-i sihr-
nişân

Küşte-i nükteye mezâristân
(Yılmaz, 2001: 212) (Manisalı Kâmî)

3. Şairlerin ve Şiirlerinin Kıyas- lanması

Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'da Güftî, beğendiği şairleri Fars Edebiyatı'nın önemli şairlerine; beğenmediklerini ise Battal Gazi, Hamza-nâme, Geyik-nâme, Timur-nâme, Kelîle ve Dimne gibi destanî-tarihî hikayeler yazan, tercüme eden şairlere denk tutmuştur. Güftî'nin bu kıyaslamasının sebebini, adı geçen hikayelerde sanatlı söyleyişlere fazlaca önem verilmeyerek sade bir dille yazılmaları olduğu düşünülebilir. Hz. Hamza'nın hayatı hakkındaki anlatılardan oluşturulan Hamza-nâme⁴ hikayeleri, uzun yıllar Türk Edebiyatı'nın sözlü geleneğinde yaşamıştır. 14. Yüzyılda Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî tarafından yazıya geçirilmiştir. Hamza-nâme hem yeniçeri kahvehanelerinde, sınır kalelerinde kitap-
tan okunmuş hem de meddahlar tarafından anlatılmıştır. Güftî tezkiresinde, Haylî, Filibeli Zakirî, Seyyid Rıza, Şeyhî Merhaba-zâde ve Kâmî'nin şiirleriyle Hamza-nâme hikayesi arasında ilişki kurmuştur.

20/11 Eylemiş çîre-destî-i inşâd
Hamza-nâme hikâyetin îrâd
(Yılmaz, 2001: 122) (Haylî)

27/12 O ne hikmet olur ider her-bâr
Hamza-nâme hikâyetin tekrâr
(Yılmaz, 2001: 131) (Filibeli Zakirî)

31/6 İtdi nakl-i sahîhini bi'-zât
Mücmelen Hamza-nâmeden
isbât (Yılmaz, 2001: 136) (Seyyid Rıza)

45/6 Olmuş ol şî'r-i Hamza-nâme-
zemîn

Rûzgâriyle gâhvâre-nişîn
(Yılmaz, 2001: 153) (Şeyhî Merhaba-zâde)

88/12 Eyleyler ol nazm-ı hikmet-
âgende

Hamza-nâme kitabına hande
(Yılmaz, 2001: 211) (Manisalı Kâmî)

Battal Gazi hikayesi⁵, Bizanslar ile Araplar arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Gölbaşı, 2015: 223). VIII. Yüzyılda Emeviler ve Bizans arasında geçen savaşlarında "el-Battal" lakabıyla ismini duyuran bir Arap emirinin kahramanlıklarını konu edinmektedir. Battal Gazi Malatya'da doğmuş, Abbasilerden Mutasım ile Vâsık Billâh zamanlarında (832-847) yaşamıştır (Bars, 2015: 286). Halk hikayesi olarak geniş topluluklara anlatılan Battal-nâmeler, 14. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihleri esnasında askerler tarafından okunmuş; 15. Yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirilmiştir. Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'da ise Beyânî ve Seyyid Rıza'nın şiirleri hakkındaki değerlendirmeler Battal Gazi hikayesine benzetilerek yapılmıştır.

8/13 Evvelâ oldı ol sûtûde-makâl
Şârih-i metn-i Seyyid-i Battâl
(Yılmaz, 2001: 106) (Beyânî)

31/5 Aldı Battal-nâmeden kih ü
mih

Ahz-ı fetvâ-yı nakl-ı müftâ-
bih (Yılmaz, 2001: 136) (Seyyid Rıza)
Geyik-nâme hikayesi⁶, Hz. Muham-

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurettin Albayrak, "Hamza-nâme", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 15, s.516-517, 1997; Lütfi Sezen, Hamza-nâmelerin Halk Edebiyatındaki Yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 1988.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, "Battal-nâme", TDV İslam Ansiklopedisi, C.5, s.206-208, 1992; Necati Demir-Mehmet Dursun Erdem, "Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı", Turkish Studies /Türkoloji Dergisi, 1/1, s. 97-139, 2006.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Namık Aslan, "Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)", Erciyes

med'in bir mucizesi etrafında temellenmektedir. 14. Yüzyıl şairlerinden Kirdeci Ali'ye izafe edilen bu anlatının bir diğer örneğini de aynı yüzyılda Sadreddin vermiştir. Güftî, Filibeli Zâkirî'nin şairliğinin Geyik destanını ezberlemek olduğunu belirtmiş; onun şiirlerini pek beğenmemiştir.

27/3 'Âlemün şahs-ı herze-âgâhı
Lîk taklîd-i şî'r ider gâhî

(Yılmaz, 2001: 131) (Filibeli Zâkirî)

27/4 Eyler olsa garîbehân-ı dîger
Hep Geyik dâstânını ezber

(Yılmaz, 2001: 131) (Filibeli Zâkirî)

Timurlular Devleti'nin kurucusu Timur'un sağlığında ve ölümünden sonra; onun destanlaştırılan şahsiyetini, savaşlarını, kahramanlıklarını konu edinen Timûr-nâmeler⁷ yazılmıştır. Bu eserlerin en bilinenlerinden biri de Safevîlerin ilk yıllarında yetişen şair Hâtîfî'nin hamsesinde yer almaktadır. Teşrifâtü'ş-Şuarâ'da Filibeli Zâkirî'nin şiirleri Hamza-nâme ve Geyik-nâme'nin yanı sıra Timûr-nâme ile birlikte anılarak değerlendirilmiştir.

27/14 İde evvel bir şiyem-i mustar
Nakl-i Timûr-nâme-i dîger

(Yılmaz, 2001: 131) (Filibeli Zâkirî)

Hint kökenli, ahlaki bir masal kitabı olan Kelîle ve Dimne⁸, İbnü'l-Mukaffa tarafından Arapça'ya tercüme edilmiş; ardından

Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Dergisi, S.20, 2006/1, s.189-207., Mahfuz Zariç, "Geyik Destanı (Destan-ı Geyik), Ebû Zerr ve Kardeşlik Eğitimi", Heceöykü, S. 63, s. 144-153, 2014.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Kartal, Doğu'nun Uzun Hikayesi-Türk Edebiyatında Mesnevi, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2013, s. 77.; Üçler Bulduk, "Timur Hakkında Bilinmeyen Bir Timur-Name", II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi, (11-13 Kasım 2005), https://www.academia.edu/32042982/Timur_Hakk%C4%B1nda_Bilinmeyen_Bir_Timurname_Prof._Dr._%C3%9C%C3%A7ler_BULDUK (Son erişim tarihi: 08.04.2018)

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Adnan Karaismailoğlu, "Kelîle ve Dimne", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 25, 2002, s. 210-212., Zehra Toska, Türk Edebiyatından Kelîle ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi. 2 C. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 1989.

dünya edebiyatlarına yayılmıştır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'den La Fontaine'e kadar pek çok isime ilham kaynağı olmuştur. Güftî, 'Ârif'in şiirlerini Kelîle ve Dimne hikayesine benzetmiştir.

66/12 Şî'ri kim mâye-i celîlesidür
'Âlemün Dimne vü Kelîlesi-

dür (Yılmaz, 2001: 177) ('Ârif)

4. Mazmun

Teşrifâtü'ş-Şuarâ'da, Haylî Hâfızî, Maraşlı Ahdî, Gavsî ve Kemâlî'nin şiirlerindeki mazmunları beğenilmemiştir. Güftî, Haylî Hâfızî'nin şiirlerindeki mazmunları "kullanılmış, eskimiş" olarak görmektedir. Hatta onun mazmunlarının dehşeti, okuyanı korkutmaktadır.

20/17 Bes ki mazmûn-ı şî'ri müstâ-
ta'mel

Hîz dersem o gûne şî're ma-
hal (Yılmaz, 2001: 122) (Haylî Hâfızî)

20/19 Fi'l-mesel bir esîr-i kabz eger
Satr-ı târîhine iderse nazar

(Yılmaz, 2001: 122) (Haylî Hâfızî)

20/20 Havfdan eyleyüp hemîn dil-
hûn

S...ırur anı dehşet-i mazmûn
(Yılmaz, 2001: 123) (Haylî Hâfızî)

Tezkirede Maraşlı Ahdî ve Gavsî'nin kullandıkları mazmunlar beğenilmemiş; bu şairler bir tür "mazmun katili" olarak görülmüşlerdir. Maraşlı Ahdî'nin şiirleri Kerbelâ'ya benzetilmiş; mazmunları "hüccet-i katl", "hûn-ı şehîd", "maktel", "küştegân-ı sühan" ifadeleriyle birlikte kullanılmıştır. Gavsî'nin şiirlerinde mazmunlar katledilmiş; bir "mezba" haline gelmiştir.

71/12 Oldı eş'âr-ı intikâm-ı nümûn
Hüccet-i katl-i şâhid-i

mazmûn (Yılmaz, 2001: 183) (Maraşlı Ahdî)

71/13 Mahberinde midâdı kim

hundur

Cümle hûn-ı şehîd-i maz-
mundur (Yılmaz, 2001: 183) (Maraşlı Ahdî)

71/17 Cümle yârân-ı Rûmun oldu
künûn

Levh-i eş'ârî maktel-i
mazmûn (Yılmaz, 2001: 183) (Maraşlı Ahdî)

71/20 Küştegân-ı sühan katâr katâr
Kerbelâdur o levha-i eş'âr
(Yılmaz, 2001: 183) (Maraşlı Ahdî)

75/18 Katl-ı mazmûna eyleyüp şeb-
hûn

İtdi şî'rin kanâra-i mazmun
(Yılmaz, 2001: 189) (Gavsî)

5. Mana

Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'da şairlerin sanatları hakkındaki değerlendirmelerde, şairlerinin manaları incelenmiştir. Özellikle Sâni, Hamdî, Husûsî, Sâmî'î, Manisalı Kâmî'nin şiirlerindeki anlamlar beğenilmemiştir. Güftî, Manisalı Kâmî'nin şiirlerindeki mananın "gönlü yıkılmış kalemi"ni, "körün bastonu"na benzetmiştir. Ardından 15. ve 16. beyitlerde "ölüm" teması kurmuş; "salât-ı cenâze", "tâbût-ı mürde" ifadeleriyle bir arada kullanmıştır. Aşağıdaki beyitlerde Güftî, bu şiirlerdeki anlamı "cenaze namazının soğukluğu"na, harfleri ise "ölmüş mananın tabutu"na benzetmiştir.

88/10 Kalemi dil-harâb-ı ma'nâdur
Tut ki şâh-ı 'asâ-yı a'mâdur
(s.211) (Yılmaz, 2001, Manisalı Kâmî)

88/15 Nazmı mahz-ı Bürûdet-i
ma'nâ
Ki salât-ı cenâzedür gûyâ
(Yılmaz, 2001: 211) (Manisalı Kâmî)

88/16 Lafz-ı serdi füsürde-i ma'nâ
Harfi tâbût-ı mürde-i ma'nâ
(Yılmaz, 2001: 211) (Manisalı Kâmî)

Güftî, Husûsî'nin şiirlerindeki manayı hayali, korkutucu bir yaratık olan "konco-

los"la⁹ birlikte kullanmış; şairin nüktelerinden bahsederken oluşturduğu "korku" temasını devam ettirmiştir.

21/13 Şî'rine nisbet oldu pür-ma'nâ
Koncolos-ı dem-i şeb-i yeldâ
(Yılmaz, 2001: 124) (Husûsî)

Güftî, Sâmî'î'nin şiirlerindeki manaların "şaşırtıcı derecede tuhaf" olmasının sebebini "şairler zümresinin zevk"ine dayandırmış; döneminin edebi zevkinden hoşnut olmadığını ifade etmiştir.

43/8 Olmuş ol şî'r-i bü'l-'aceb-
ma'nâ

Sebeb-i zevk-i zümre-i şu'arâ
(Yılmaz, 2001: 150) (Sâmî'î)

Tezkirede Sâni, Hamdî ve Dâniş'in şiirlerindeki anlamlar beğenilmemiş; ancak bunlar için alaycı bir dil kullanılmadan görüş belirtilmiştir. Aşağıdaki beyitte Güftî, Sâni'nin şiirleri "anlamdan uzak" bulmuştur. Hamdî'nin şiirlerindeki anlam "hastalıklı, yanlış" olarak nitelendirse de, vezinli ve kafiyeli olduklarını belirtmiştir. Dâniş'in şiirlerinin ise giderek kötüleştiğini düşünmüştür.

14/3 Şî'ri hâlî rüsûm-ı ma'nâdan
Ber- taraf külfet-i
mu'ammâdan (Yılmaz, 2001: 113) (Sâni)

19/16 Nazmı lafz-ı sakîm-i
ma'nâdur

Lîk mevzun ü hem mu-
kaffâdur (Yılmaz, 2001: 121) (Hamdî)

22/11 İtmede meyl-i ma'nî-i bed-rek
Muhtemeldür zebân ile gide-
rek (Yılmaz, 2001: 125) (Dâniş)

6. İmla

Güftî, tezkiresinde İstanbullu Zekî'nin imlada yetersiz olduğunu düşünmüştür. Aşağıdaki beyitlerde şairin şiirlerini "körün elindeki baston" a benzetmiştir. İmlanın önemine değinen Güftî, şairin bozuk imlası sebebiyle manalarının anlaşılmadığını belirtmiştir.

28/8 Oldı mânend-i çüpek-i a'mâ

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Öcal Oğuz, ""Kara Koncolos ve Yılbaşı", Yozgat Gazetesi, 1 Ocak 2009 <http://www.yozgatgazetesi.com/yazarlar.asp?yazar=9&ya zi=438> (Son erişim tarihi: 06.04.2018)

Böyle küstâh-ı hâme-i imlâ
(Yılmaz, 2001: 133) (İstanbul Zekî)

28/12 Nazmı olsa eger dürüst imlâ
Görinürdi nümâyiş-i ma'nâ
(Yılmaz, 2001: 133) (İstanbul Zekî)

7. Cinaz

Güftî, Sâni'nin şiirlerini saçma bulmuş; "sâgar-ı hâlî" diyerek içlerinin boş olduğunu ifade etmiştir. Şairin kullandığı cinaslı sözler ise pazar yerlerindeki bağırsıklara benzetmiştir.

14/8 Eylemiş şi'r-i yâve-minvâli
Meclis-i nazma sâgar-ı hâlî
(Yılmaz, 2001: 113) (Sâni)

14/9 Mülk-i nazmun dil-i galatkârı
Herze-ecnâs-ı rûz-ı bâzârı
(Yılmaz, 2001: 113) (Sâni)

8. Mecaz

Güftî, Hamdî'nin şiirleriyle alay ederek onları bir yahniye benzetmiş; bu yahninin pişmemiş soğanlarını da şairin kullandığı mecazlar olarak düşünmüştür. Bu benzetmeye göre Hamdî'nin mecazları "tatsız" bulunmuştur.

19/4 Yahni-i şi'rine o lafz-ı mecâz
Nâz-perver ü nîm-puhte-i
piyâz (Yılmaz, 2001: 120) (Hamdî)

SONUÇ

Güftî'nin şairlerin edebi kimliklerine ilişkin olumsuz görüşleri incelendiğinde şiirlerin, özgünlük, nükte, mazmun, mana, imla, cinas, mecaz gibi hususlar üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca tezkirede yer verilen şairler başka şairlerle kıyaslanarak şiirlerinin edebi değerleri ortaya konuşmuştur.

Tezkirenin geneli düşünüldüğünde Güftî'nin beğenmediği şiirler için çoğunlukla alaycı, küçük düşürücü bir mizah dili kullandığı; şairleri hicvettiği görülmektedir. Teş-

rifâtü's-Şuarâ'da şairler ve şiirleri üzerine yapılan değerlendirmelerde olumsuz görüşlerin belli birtakım temalar oluşturularak bildirildiği görülmektedir. Tezkirede yer alan bu temalar; "ishal", "hırsızlar mahallesi", "kör", "korku" ve "ölüm" olarak listelenebilir.

Güftî, beğenmediği şiirleri "habb-ı müshil", "habb-ı ishal" vb. benzetmeler aracılığıyla "ishal" hastalığıyla ilişkilendirmiştir. Şiirlerinde özgün manalar bulunmayan, "düzd-i mazmûn", "düzd-i ma'nâ", "ariyet-cûy" şairleri hoş görmemiş; bunları "hırsızlar mahallesi"ne dahil etmiş kendi kaleminden de bu mahallenin bekçisi olarak görmüştür. Şiirlerdeki imla, nükte, mana, mazmun gibi unsurların değerlendirilmesinde ise "korku", "ölüm" düşünceleri ve "kör" bir kişinin varlığı etrafında benzetmeler kurmuştur. Tezkirede yer alan şiirlerin nükte, mazmun ve manalarındaki "korkunç" bulunacak derecede beğenmemenin ifadesi, "menhûs", "kâbus", "havî", "dehşet", "koncolos" kelimeleriyle sağlanmıştır. Beğenmediği nükteleri "vesme ber-ebrevân-ı merdüm-i kûr", manaları "asâyı a'mâ", bozuk imlaları "çûpek-i a'mâ" ifadeleriyle değerlendirmiştir. Bu beyitlerde söz konusu şairlerin edebi yeteneklerinin yetersizliği; görmeyen bir kişinin kaşlarına rastık çekmesi, elinde taşıdığı baston/ sopası gibi bozukluğu çağrıştıran benzetmelerle ifade edilmiştir.

Sonuç olarak Teşrifâtü's-Şuarâ, tezkirenin yazarı Güftî'nin mizah üslubuyla, beğenisini ve hoşnutsuzluğunu ifade etme biçimiyle hem döneminden hem de Klasik Türk Edebiyatı'nın diğer tezkirelerinden ayrılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, E. (2005). *Edirneli Güftî Gam-nâme*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Albayrak, N. (1997). Hamza-nâme, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, 516-517.

- Aslan, N. (2006). Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdeci Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları), *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20/1, 189-207.
- Bars, M. E. (2015). Battal Gazi Destanı'nda Biçemsel ve Anlamsal Dönüşümler, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS) International Journal of Social Science*, 34, 285- 297.
- Bayram, A. (2006). *Güftî ve Gam-nâmesi (İnceleme-Metin)*, Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Bulduk, Ü. (2005). Timur Hakkında Bilinmeyen Bir Timur-Name, *II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi*, (11-13 Kasım 2005), https://www.academia.edu/32042982/Timur_Hakk%C4%B1nda_Bilinmeyen_Bir_Timurname_Prof._Dr._%C3%9C%C3%A7ler_BULDUK (Son erişim tarihi: 08.04.2018)
- Demir, N. ve Erdem, M. D. (2006). Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı, *Turkish Studies /Türkoloji Dergisi*, 1/1, 97-139.
- Gölbaşı, H. (2015). Türk Destanlarında Kadınların Sportif Faaliyetlere Katılımı, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS) International Journal of Social Science*, 38, 219-225.
- Karaismailoğlu, A. (2002). Kelile ve Dimne, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 210-212.
- Kartal, A. (2013). *Doğu'nun Uzun Hikayesi-Türk Edebiyatında Mesnevi*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kesik, B. (2015). Güftî'nin Teşrifâtü'ş-Şu'arâsı'nda Mizahî Unsurlar, *Litteraturca Journal of Turkish Language and Literature*, 1/2, 85-92.
- Ocak, A. Y. (1992). Battal-nâme, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 5, 206-208.
- Oğuz, Ö. (2009). Kara Koncolos ve Yılbaşı, *Yozgat Gazetesi*, 1 Ocak 2009 <http://www.yozgatgazetesi.com/yazarlar.asp?yazar=9&yazi=438> (Son erişim tarihi: 06.04.2018)
- Sezen, L. (1988). *Hamzanâmelerin Halk Edebiyatındaki Yeri*, Yayınlanmamış Erzurum: Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE.
- Timurtaş, F. K. (1948). XVII. Asır Şairlerinden Edirneli Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2/ 3-4, 193-221.
- Toska, Z. (1989). *Türk Edebiyatından Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi*, 2 C., Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Yılmaz, K. (1996). Güftî, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 14, 218-219.
- Yılmaz, K. (2001). *Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı*, Ankara: AKM Yayınları.
- Zariç, M. (2014). Geyik Destanı (Destan-ı Geyik), *Ebû Zerr ve Kardeşlik Eğitimi, Heceöykü*, 63, 144-153.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Yılmaz, G. A. (2018). Güftî'nin Teşrifâtü'ş-Şuarâ'sında Olumsuz Değerlendirmelerde Kullanılan Üslup, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7664>, Number: 70 Autumn I 2018, p. 211-220.